

و تنها خدا باقی است ...

بوجود و رکود علم و فرهنگ

در تمدن اسلامی

به قلم دکتر نورالله کسایی

به کوشش دکتر احمد یزدانی و دکتر کامران کسائی

۱۳۹۶

سرشناسه: کسائی، نورالله، ۱۳۱۸ - ۱۳۷۹.

عنوان و نام پدیدآور: صعود و رکود علم و فرهنگ در تمدن اسلامی/نورالله کسائی.

مشخصات نشر: تهران: ریرا، ۱۳۹۶

مشخصات ظاهری: ۳۷۰ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۰۱۳-۷-۷

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: تمدن اسلامی - تاریخ

رده بندی کنگره: ۱۳۹۶ ص ۵/۶۲/۳۵ DS

رده بندی دیویی: ۹۷۶۷۱/۹۰۹

شماره کتابشناسی ملی: ۶۶۲۳۶۲۵

صعود و رکود علم و فرهنگ در تمدن اسلامی

به قلم مرحوم دکتر نورالله کسائی

به کوشش دکتر احمد یزدانی و دکتر کامران کسائی

ویرایش، صفحه‌آرایی و نظارت چاپ: گروه کتاب ریرا

تاریخ انتشار: ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۰۱۳-۷-۷

ISb N: 95۰ 500-97013-7-7

ناشر: ریرا

نویت چاپ: اول

چاپ و صحافی: قشقای

مرکز پخش: تهران- کوی نصر- بین خیابان ۱۷ و ۱۹- پلاک ۲۵۶- شماره ۷

تلفن: ۸۸۲۴۵۸۸۲ - ۰۹۱۲۴۱۳۷۰۰۴

www.rirapress.com

بها: ۱۸۰۰۰۰ ریال

نویسنده تمامی عواید حاصل از فروش این کتاب را صرف امور خیریه خواهد کرد.

فهرست

فصل اول: صعود و رکود علم و فرهنگ در تمدن اسلامی ۱

فصل دوم: دانش آفرینی سعدی در بغداد و نظامیه بغداد ۱۳

دانش آموزی سعدی در بغداد و نظامیه بغداد ۱۶

فصل سوم: دانش و آموزش در عصر پیامبر اسلام (ص) ۲۹

آغاز تعلیم و تربیت اسلامی و سنت آموزشی رسول خدا (ص) ۳۷

رسول خدا (ص) مبتکر نهضت سواد آموزی در اسلام ۴۲

شهیدان جبهه تعلیم و تربیت در عصر پیامبر (ص) ۴۴

حادثه بئر معونه و شهادت دسته‌ای دیگر از معلمان نخستین ۴۵

مشارکت‌های علمی و آموزشی زنان و مردان در سنت نبوی ۴۶

منابع دانش و آموزش در قرآن و سنت پیامبر ۵۰

دست اندر کاران دانش و آموزش در عصر نبوی ۵۹

فصل چهارم: «دانشگاه، جامعه و چشم اندازهای نو» تاریخچه آموزش عالی و فراز

و نشیبه‌های آن در ایران ۷۱

فصل پنجم: کتاب در عصر زرین فرهنگ اسلامی گفتگو با دکتر نورالله کسایی

«استاد گروه تاریخ و تمدن دانشگاه تهران» ۸۳

ب صعود و رکود علم و فرهنگ در تمدن اسلامی

فصل ششم: سرگذشت آموزش‌ها و نهادهای آموزشی فلسفی (در ایران و اسلام) دکتر نورالله کسائی دانشگاه تهران، گروه تاریخ و تمدن ملل اسلامی دانشکده الهیات و معارف اسلامی ۸۹

فصل هفتم: عواملی که در گذشته مانع پیشرفت فرهنگ و تمدن اسلامی شد ۱۳۷

فصل هشتم: پیشینه‌ی مشارکت ایرانیان در ایجاد و اداره‌ی نهادهای آموزشی ۱۴۷

فصل نهم: سیره‌ی دانشمندان در بزرگداشت دانشمندان ۱۶۹

فصل دهم: آموزش‌ها و نهادهای آموزشی در روزگار فردوسی ۱۸۵

منابع ۲۰۱

فصل یازدهم: وقف در خدمت نهادهای علمی - آموزشی دکتر نورالله کسائی ۲۰۵

فصل دوازدهم: عوامل مؤثر در سرآشینی فرهنگ و تمدن اسلامی ۲۱۷

فصل سیزدهم: از نظامیه تا مستنصریه دکتر نورالله کسائی «تحقیق در آموزش‌ها و

آموزشگاههای قرن پنجم تا هفتم هجری» ۲۲۹

بانیان مدارس ۲۳۱

منابع ۲۵۰

فصل چهاردهم: امنیت فکری و استقلال مالی، دو عامل مؤثر در پیشرفت و گسترش

دانش‌ها ۲۵۳

پیشگفتار

دانش در نهال آموزش و پرورش نه تنها نقش اساسی داشته، بلکه از زمان‌های اولیه جزء لاینفک فرهنگ، تمدن، اندیشه و رفتار یک جامعه بوده است، به گونه‌ای که در هر برهه از زمان از آفت‌های فکری و اندیشه‌های ضعیف و شرایط و خودکامگی حاکمیت و تهاجم فضای فکری، اجتماعی، سیاسی در زمان بوده است. اگرچه حضور انسان‌های آزاد، با اراده، اندیشمند و دلسوز، این محرومیت‌ها را از بطن جامعه که با فراز و نشیب‌هایی در ترسیم مرزهای جغرافیایی روبه‌رو بوده، به سلامت کنترل و حذف نموده است به گونه‌ای که کارنامه ۱۴ قرن تاریخ علوم و معارف اسلامی این مرز و بوم را بدون اغراق و بدون هیچ تعصب در شکوفایی و گسترده‌گی دامنه دانش و اندیشه بر اساس عقل و خرد و خردگرایی حفظ کرده و نشان داده است. بسیاری از ایرانیان با دانش و دانش‌خواهی خاص خود به گونه‌ای عمل کرده‌اند که تاریخ آن‌را به ثبت رسانده، همچنان که در قرون چهارم و پنجم شاهد ثبت اوج رونق کتاب که نقش وزین و گسترده‌ای در فعالیت‌های علمی داشته، بوده‌ایم یا در بازه قرن پنجم تا هفتم، شاهد دوره درخشان فرهنگ و تمدن اسلامی در زمینه تأسیس مدرسه، مراکز آموزش از خانه تا دانشگاه، مسجد و مدرسه در جهان اسلام، به شکلی که این مرز و بوم مهد تمدن، تربیت و ظهور دانشمندان بزرگی شاعرانی نامی بوده است. اگرچه بر کسی پوشیده نیست که دانش مرز نمی‌شناسد، اما دارندگان یا جویندگان دانش، امروزه گاهی به نحو دردناکی با مرزها روبه‌رو هستند، لذا از این رهگذر بر آن شدیم که

ب صعود و رکود علم و فرهنگ در تمدن اسلامی

فراز و نشیب عامل و معلول‌های جغرافیایی - انسانی را که بتواند گره‌های کور بازدارنده و یا عوامل رشد و گسترش را در هر برهه از زمان مشخص نماید و بتواند سرعت و گسترش روبه رشد آموزش و پژوهش را که از جهش گسترده‌ای در حوزه آموزش عالی برخوردار بوده است، ضمن نقد و بررسی عوامل و پارامترهای گذشته و حال که در پویایی تاریخ در مهد تمدن این مرز و بوم مؤثر بوده‌اند را در جمع‌آوری بعضی سخنرانی‌های استاد فرهیخته تاریخ به جست‌وجو بنشینیم.

این کتاب عنوان دینی در دوستی و مصاحبت هر چند کوتاه با مرحوم کتر کسائی، این مجموعه را با هماهنگی و کسب اجازه از فرزند ایشان چاپ و منتشر کردم.
روحش شاد و یادش گرامی.

احمد یزدانی

دانشیار بخش فیزیک

دانشگاه تربیت مدرس